

ČITATEĽSKÝ DENNÍK

1) Nerovnomerný rozvoj

Slater, D. (2002) Trajectories of Development Theory: Capitalism, Socialism, and Beyond. In Johnston, R. J., Taylor, P. J., Watts, M. J. (eds.) *Geographies of Global Change. Remapping the World*. 2nd. ed. Blackwell, Oxford, str. 88-99.

Kľúčové slová:

Teórie rozvoja, kapitalizmus, socializmus, marxizmus, geopolitika

Stručný obsah:

Vo vývoji teórií rozvoja možno pozorovať dve výrazné línie. Od polovice 19. storočia sa v Spojených štátoch do konkrétnej podoby formovalo presvedčenie o predurčenosti západného sveta k nastoleniu poriadku a rozvoja na celej Zemi a to prostredníctvom štrukturálnych úprav podľa amerického anglosaského vzoru, pomocou privatizácie, deregulácie ekonomiky a pod. Napriek významnému rozvoju školstva, zdravotníctva, komunikácií, poľnohospodárstva, vysokých amerických investícií do hospodárstva krajín, sa zdvihla vlna radikálnych nacionalistických hnutí proti tejto násilnej modernizácii podľa západného vzoru.

Druhým hlavným smerom v teóriách rozvoja je marxizmus, ktorý kládol dôraz na produkčné vzťahy a sily, na kapitál a pracovnú silu, internacionalizáciu kapitálových a sociálnych vzťahov, triednu štruktúru. Jeho úpadok bol spôsobený najmä tým, že ekonomiku považoval za absolútne určujúcu aj pre ostatné vzťahy v spoločnosti; že, venujúc pozornosť sociálnym triedam, neprikladal dostatočný význam jednotlivcom v spoločnosti a za predurčeného nositeľa odboja proti kapitalizmu považoval robotnícku triedu, čo však nezodpovedalo situácii pri revolúciách proti americkej nadvláde na Kube či v Nikaragae. Ďalším slabým ohniskom marxizmu-leninizmu bola jeho realizácia v podobe autoritárskych režimov jednej strany.

V súčasnosti do teórií rozvoja stále viac preniká záujem o lokálne znalosti a kultúru, na nich založené spôsoby ochrany a využívania prírodných zdrojov, otázka genderu a potrebným je aj globálny pohľad znalostnej a mocenskej geopolitiky.

Vlastný názor:

Propagácia rozvoja v Treťom svete v minulosti mala a stále má nepopierateľné znaky westernizácie (či socializácie – v komunistických a bývalých komunistických krajinách), núteného zavádzania západných predstáv o vyspelosti ekonomiky aj spoločnosti, bez ohľadu na pôvodnú miestnu kultúru, históriu, životné prostredie. Z minulosti sú dobre známe negatívne dôsledky takýchto nadradených mocenských vzťahov. Preto je potrebné stále viac zohľadňovať práve vyššie uvedené faktory, v mene etiky, rovnoprávnosti a spravodlivosti, aby sa rozvoj stal skutočne pozitívnym pokrokom vo všetkých krajinách sveta.

Chapman, G. P.(2002) The Green Revolution. In Desai, V., Potter, B. (eds.) *The Companion o Development Studies*. London: Arnold, s. 155-159.

Kľúčové slová:

Zelená revolúcia, rozvoj poľnohospodárstva, vysoko-nákladové poľnohospodárstvo, potravinová otázka sveta

Stručný obsah:

Podľa názoru Thomasa Malthusa pred 200 rokmi mal exponenciálny rast obyvateľov sveta, ďaleko prevyšujúci možnosti potravinovej produkcie, priviesť ľudstvo k extrémnym problémom v spoločnosti. Naplneniu jeho predpovedí zabránil neočakávaný, prudký rozvoj poľnohospodárstva a to vďaka zaberaniu nových plôch pre poľnohospodársku pôdu a vďaka výraznému technologickému pokroku v poľnohospodárstve prinášajúcemu nové vysoko výnosné odrody úžitkových rastlín, nové systémy obrábania pôdy využívajúce zavlažovanie, umelé hnojivá, pesticídy a herbicídy. Celosvetová poľnohospodárska produkcia tak prudko exponenciálne vzrástla.

Táto takzvaná zelená revolúcia sa však kvôli vysokým vstupným nákladom odohrala prevažne v krajinách mierneho pásma, zatiaľ čo v mnohých rozvojových krajinách stále príliš veľký počet ľudí čelí hladu a krajnej chudobe. Mnohé novovzniknuté organizácie a vlády štátov intenzívne podporujú technologický pokrok na miestach, kde sa ešte nerozšíril, s vídinou vyriešenia potravinového problému a ďalších pozitívnych dôsledkov zelenej revolúcie, často ale bez ohľadu na množstvo negatívnych vedľajších vplyvov narúšajúcich životné prostredie a ohrozujúcich znevýhodnené skupiny obyvateľstva. Niektorí vidia riešenie vyvstávajúcich problémov vo vývoji geneticky modifikovaných organizmov, i tu je však prítomná hrozba narušovania prírodnej rovnováhy a nespravodlivého rozdelenia zisku.

Vlastný názor:

Viacere štúdie potvrdzujú, že svetová produkcia potravín je v súčasnosti, vďaka zelenej revolúcii, postačujúca na nasýtenie celej svetovej populácie. Podobne ako priemyselná revolúcia si za svoj význačný pokrok vybrala daň v podobe množstva nových sociálnych a environmentálnych problémov, tak aj zelená revolúcia v poľnohospodárstve priniesla spolu s prudkým nárastom produkcie rad negatívnych vplyvov, i keď nie v až takej výraznej podobe, ako priemyselná revolúcia. Potravinový problém vo svete je dôsledkom nesprávneho prerozdelenia, ktoré závisí na zložitom komplexe ekonomických, sociálnych, politických a environmentálnych faktorov. Preto väčšou a dôležitejšou výzvou, než je hľadanie nových foriem zvyšovania výnosov (napríklad génové inžinierstvo) so znepokojujúcimi environmentálnymi i sociálnymi dôsledkami, je nachádzať rovnováhu medzi technologickým pokrokom a miestnym prírodným prostredím, spravodlivé prerozdelenie potravín, ich zodpovedná distribúcia, predaj a spotrebitelstvo, podporované na všetkých úrovniach spoločnosti, od individuálnej, cez lokálnu, štátnu až po globálnu.

Bunyard, P. (1997) Tehri: a catastrophic dam in the Himalayas. In Rahnema, M., Bawtree, V. (eds.) *The post-development reader*. Zed Books, London & New Jersey, str. 256-262.

Kľúčové slová:

Vodná nádrž Tehri, veľké vodné nádrže, Himaláje, odlesňovanie

Stručný obsah:

Výstavba najväčšej vodnej nádrže v Ázii - vodnej nádrže Tehri v Himalájskej doline rieky Bhagirathi a jej prítokov, je podľa miestnych obyvateľov ohrozených stratou domovov a pôdy, na ktorej žijú, nepremysleným, bezohľadným a ničivým zásahom do prírody aj spoločnosti, ako v lokálnej tak aj v širšej oblasti. Podľa kritikov výstavby prospech z vodnej nádrže (poskytovanie pitnej vody a elektriny obyvateľom 200 kilometrov vzdialeného mesta Dillí a zvyšovanie poľnohospodárskych výnosov zavlažovaním polí bohatých farmárov) je nielen neistý (vzhľadom na nevelkú účinnosť a bezpečnosť veľkých vodných nádrží), ale ani nemôže vyrovnať stratu pôdy a životného prostredia miestnych obyvateľov. To je v súčasnosti už výrazne narušené rozsiahlym odlesnením, vyvolávajúcim zmenu hydrologických podmienok miesta a tak neznesiteľne sťažujúcim predošlý harmonický, terasovitý spôsob obrábania pôdy miestnymi obyvateľmi. Nárast chudoby núti mužov odchádzať za prácou do väčších miest a najväčší podiel namáhavej práce na poliach i v domácnostiach ostáva na ženách. Naliehavé sociálne a environmentálne problémy sa niekoľko aktivistov rozhodlo riešiť rozvírením debaty o výstavbe priehrady na národnej aj medzinárodnej úrovni, čím dosiahli prísľub preverenia a nového zhodnotenia projektu výstavby a jej dôsledkov. Stavba priehrady však bola už dávnejšie zahájená a i jej súčasné pozastavenie ponecháva ďalší osud himalájskej doliny pod mestom Tehri stále neistý.

Vlastný názor:

Podľa môjho názoru by bolo potrebné viac dbať na miestnu históriu, kultúru a znalosti obyvateľov a odborníkov, pri riešení environmentálnych otázok obzvlášť, a preto aj zastaviť výstavbu priehrady až do presného doriešenia všetkých súvisiacich aspektov, s ohľadom na zachovanie prírodného prostredia aj tamojšej spoločnosti v danej himalájskej oblasti a podporiť jeho obnovu do pôvodného, či aspoň udržateľného stavu. Výstavba vodnej nádrže Tehri sa však uberala iným smerom.

Po niekoľkých odborných posudkoch výstavby, najmä v otázke ohrozenia nádrže zemetrasením, bola výstavba povolená a po viac ako 35 rokoch od zahájenia výstavby zavŕšená spustením prvej turbíny vodnej elektrárne v júli 2006. Postoje k dielu sú naďalej kontroverzné, na jednej strane nadšenie z významného energetického výkonu elektrárne a zo zlepšenia zásobovania vodou mesta Dillí a okolitých fariem, na druhej strane neutíchajúce obavy z nedostatočnej bezpečnosti priehrady pri možných prírodných katastrofách a rozčarovanie nad nedoriešenou otázkou rehabilitácie vystáňovaných obyvateľov, ktorej sa popri výstavbe diela nedostalo náležitej pozornosti. V súčasnosti je preto dôležité vyplniť sľuby o odškodnení pôvodných obyvateľov územia terajšej priehrady a zároveň pozorne sledovať možné negatívne dôsledky výstavby nádrže.

Zdroje:

Dobhal, Harsh (2007). The waters have risen in Tehri. In *Himal Southasian*, Vol. 20, No. 1, Lalitpur (Nepál). Dostupné elektronicky z: <http://www.himalmag.com/2007/january/photofeature.htm>

Ghose, Arabinda (2006). Tehri Project at Last. Tehri: An environmental hazard? In *Organiser*, Vol. 57, No. 57, New Delhi. Dostupné elektronicky z: <http://www.organiser.org/dynamic/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=143&page=14>

Schneider, Ann Kathrin (2002) Tehri Dam Fact Sheet. In *International Rivers Network webpage*. Dostupné elektronicky z: <http://internationalrivers.org/en/south-asia/india/tehri-dam-0>

Pool-Kavana, H. (2006) 12 Myths About Hunger. Institute for Food and Development Policy Backgrounder Summer 2006, Vol. 12 No. 2. Dostupné elektronicky z <http://www.foodfirst.org/ode/1480>.

Otázky:

- Sú geneticky modifikované potraviny riešením problému výživy vo svete?
- Akú šancu majú drobní roľníci oproti nadnárodným potravinovým korporáciám?
- Aký je potenciál rozšírenia a pozitívnych výsledkov zodpovedného spotrebiteľstva?
- V koho rukách spočíva moc a najväčší vplyv v oblasti potravín, ich produkcie a prerozdeľovania a spotreby?
- Nakoľko sú prezentované mýty skutočným presvedčením ľudí / firiem? Stojí nevzdelanosť nad individualizmom a kapitalizmom vo vzťahu k problému hladu vo svete?

Otázky do diskusie k téme Nerovnomerný rozvoj:

1. Je kapitalizmus jedinou cestou rozvoja súčasného sveta? Sú jeho spôsoby a praktiky udržateľné?
2. Aké sú šance miestnych obyvateľov, aktivistov, hnutí na ovplyvnenie politik štátov a medzinárodných organizácií? Do akej miery je vhodné stavať záujmy spoločnosti a štátu nad potreby a záujmy jednotlivcov?
3. Sú snahy o zachovanie prírodného prostredia v jeho pôvodnej, resp. málo narušenej forme (a rešpektovanie prirodzených prírodných procesov) prospešné pre ľudstvo alebo by mali ustúpiť technickému pokroku?